

تاریخ دریافت مقاله: ۹۰/۲/۱۴

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۰/۳/۲۱

طیبه صباغ‌پور آرانی^۱

مطالعه تطبیقی خطنگاری در قالی‌های دوران صفوی و قاجار

چکیده

هنرمندان در عرصه قالی‌بافی، از خطنوشته به عنوان عنصری تزئینی و ابزاری توانمند به منظور انتقال مفاهیم بهره گرفته‌اند. در این مقاله، با بررسی خطنوشته‌های قالی‌ها در دو دوره مهم تاریخ قالی‌بافی ایران - یعنی دوران صفوی و قاجار - کوشش می‌گردد تا ضمن پرداختن به فرم‌ها و مضامین به‌کاررفته در خطنوشته‌ها، با رویکردی تطبیقی و مقایسه‌ای نیز به قالی‌های دو دوره پرداخته شود. بدین منظور، تصاویر قالی‌های نوشته‌دار متعلق به دوره‌های مذکور از منابع مختلف، به روش کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. پس از واخوانی خطنوشته‌ها در نمونه‌های به‌دست آمده، خطنوشته‌ها به لحاظ کارکرد و محتوا در دو گروه کلی طبقه‌بندی شده‌اند: گروه نخست، خطنوشته‌های «شناسا» هستند که اطلاعات ارزشمندی درباره قالی در خود دارند - همچون تاریخ بافت، نام بافنده یا سفارش‌دهنده اثر. این گروه از خطنوشته‌ها در دوره صفویه بسیار کم به‌کار رفته‌اند، و در دوره قاجار به مراتب بیشتر. گروه دوم، آنهایی هستند که در قالب اشعار یا آیات مذهبی و عبارات توصیفی در حواشی و گاه متن قالی‌ها بافته شده‌اند، و دربردارنده مضامین گوناگون غنایی و عرفانی، توصیف طبیعت بهاری، توصیف فرش، توصیف نقوش تصویری و مدح حاکم و مانند اینها هستند.

کلیدواژه‌ها: قالی، خطنوشته، صفوی، قاجار.

۱. کارشناس ارشد هنر اسلامی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، استان تهران، شهر تهران

E-mail: tsabaghpoor@yahoo.com